

3. Лебединська К.С., Нікольська О.С. Діагностика раннього дитячого аутизму. М. : Просвітництво, 1991. 96 с.

4. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей / Д.І. Шульженко. К., 2009.

5. Olmsted D., The Age of Autism: Quite the coincidence // United Press International

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-80-8-1.38>

ДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Куліш О. В.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри психології

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Сірик І. В.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології, глибинної корекції та реабілітації

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

У роботі розглядається поняття та сутність агресії, визначаються причини формування агресивного мотиву, з'ясовуються види агресивної поведінки та проводиться аналіз власних досліджень на схильність до агресивної поведінки особистості. Приділяється увага на необхідність пошуку ефективних методів упередження та контролю агресивної поведінки в соціумі.

Тема людської агресивності з давніх часів цікавила людство. За останнє десятиліття в усьому світі, особливо в країнах пострадянського простору, відзначається зростання насильницьких дій, що супроводжуються особливою жорстокістю, вибухами в громадських місцях, захопленням заручників, вандалізмом і знущанням над людьми. Такі соціально-небезпечні прояви, зазвичай пов'язані з поняттями агресії і агресивності, викликають серйозне занепокоєння. Особливо гострою зараз є проблема деструктивно поведінки в сімейних відносинах. У зв'язку з цим актуальною є потреба в пошуку відповіді на запитання, чому люди діють агресивно і які заходи необхідно вжити

для того, щоб узяти під контроль деструктивну поведінку особистості або запобігти їй [1].

Поряд із вивченням феномена агресивності та природи її виникнення, увагу дослідників закономірно привертало питання профілактики й корекції агресивних проявів особистості. Агресивність – ситуативний стан, який характеризується афективними спалахами гніву чи злоби та імпульсивними проявами поведінки, спрямованими на об'єкт фрустрації, що став причиною конфлікту [4]. Агресію можна розділити на творчу, конструктивну, коли адаптація, задоволення потреб відбувається соціально прийнятним чином, і деструктивну (ворожу, асоціальну), коли потреби задовольняються соціально неприйнятним способом, а адаптація передбачає страждання, шкоду світові або оточуючим. Останнє можна назвати насильством через його руйнівність. У соціальному плані особа повинна мати певний рівень агресії. У «нормі» це може бути соціально прийнятним і навіть необхідним. В іншому випадку відсутність агресивності призводить до плавності, інформативності та пасивності поведінки. Агресивні мотиви можуть бути спрямовані назовні і проявлятися у чіткій, відкритій формі: бійки, жорстокість, війна, жадоба влади, релігійні, соціальні, національні, расистські боротьби, бойові мистецтва.

Перші спроби проаналізувати феномен агресії, зрозуміти його причину, були вже задовго до появи психології як самостійної наукової дисципліни, в рамках релігії і філософії. Готовність до агресії засуджувалась не тільки на поведінковому (практичному) рівні, але і на когнітивному. В рамках філософії можна зустріти більш широкий спектр поглядів на цю проблему. Різні філософи виділяли як «внутрішні» (індивідуально-психологічні, біологічні), так і «зовнішні» (соціально-психологічні, ситуативні) чинники агресії особистості. Згідно Дж. Локк – душа (психіка) дитини є «*tabula rasa*» («чистою дошкою»), на якій відбивається життя [4]. Розвиток в XIX ст. ряду природничих і гуманітарних наук (біології, соціології, кримінології та інших) дав певний поштовх в розумінні агресії та її причин. Це обумовило і новий погляд на агресію, згідно якому вона здатна виконувати і позитивні, і негативні функції. Розглядаючи теоретичні підходи до пояснення мотивації агресивної поведінки людини, було виявлено, що агресія (від лат. *aggredior* – нападаю) – специфічна форма дії людини, що характеризується демонстрацією переваги в силі або використанням сили у стосунках з іншою людиною або групою осіб, яким суб'єкт намагається заподіяти шкоду. Агресивна поведінка розрізняється за інтенсивністю і формою вияву: від демонстрації

неприятні й недобррозичливості (вербальна агресія) до використання грубої фізичної сили (фізична агресія) [3].

Сім'я на ранньому етапі розвитку особистості є головним фактором соціалізації. Діти навчаються агресивній поведінці як за допомогою прямого підкріплення, так і за допомогою спостереження за агресивними діями вдома, що проявляються у значимих осіб. Численні дослідження показали, що діти які мають високий рівень агресивності яка обумовлена специфічними стосунками між членами родини. Подібні тенденції психологи характеризують як цикл насильства. Діти схильні відтворювати тип стосунків, які унаслідували від батьків. Коли діти виростають, одружуються, вони використовують звичні методи вирішення конфліктів. Закриваючи цикл, вони передають його своїм дітям, створюючи своєрідний стиль поведінки. У сім'ях з підвищеним рівнем агресивності у дітей порушуються емоційні зв'язки між батьками та дітьми, особливо між батьком та синами. Відомо, що негативна поведінка дітей посилюється через погані стосунки з учителями, які не в змозі спілкуватися з важкими дітьми. Невпинне протистояння, стійкі конфлікти та взаємна емоційна ворожість провокують словесну агресію учнів до викладачів та фізичну агресію проти своїх однолітків. Молодь також отримує інформацію про агресивну поведінку, спілкуючись зі своїми однолітками. Вони вчаться поводитися агресивно, спостерігаючи за поведінкою інших підлітків. Не слід ігнорувати й інші фактори, що визначають агресію. Також важливо не ігнорувати особливості віку це і невідповідність статевого дозрівання та соціального виховання. Підвищена чутливість і дратівливість, неспокій і дратівливість, а також фізичні та психічні захворювання, що виражаються в дратівливості і збудливості дітей, передаються у зовнішній світ і викликають агресію.

Щороку ми досліджуємо на базі Черкаського Національного Університету імені Богдана Хмельницького схильність до агресивної поведінки студентів. Використовуємо методіку «Діагностика схильності до агресивної поведінки» А. Ассінгера, за результатами дослідження було з'ясовано, що 52% досліджуваних студентів має помірну схильність до агресивності, 12% студентів мають схильність до миролюбства і низьку схильність до агресивності та 4% студентів відзначаються надмірною агресивністю.

Методи зняття агресивності дітей (добираються з урахуванням головних напрямів роботи): 1. Соціалізація агресивності – це процес навчання контролю над власними агресивними почуттями та вираження їх у прийнятній формі.

Використовуються вправи на зняття емоційної тривожності через релаксацію та малювання. Дуже важливо дати вихід агресії (дозволити рвати папір, різати пластилін, кидати іграшки). Після цього корисні спокійні заняття і релаксація [2]. Ще одним способом зняття агресії в адекватній формі є малюнок, в якому особистість відображає свої почуття. 2. Навчання особистості засобом саморегуляції, вміння опанувати себе в різних ситуаціях. Дуже часто агресивній поведінці сприяє внутрішнє напруження. Коли напружуються м'язи, особистість відчувається втомленою й роздратованою. Особистостям схильним до агресивних проявів часто притаманні м'язові затиски, особливо обличчя та кистей рук. Аби усунути їх, використовують вправи на розпізнавання різних емоцій (гнів, радість, сум, страх, подив), релаксаційні методики на зняття емоційного напруження, бажана поведінка вибудовується через програвання ситуацій, малювання. 3. Відпрацювання комунікативних навичок. Особистості схильні до агресивної поведінки, проявляють агресію, тому що не знають інших способів виразити свої почуття. 4. Формування емпатії та довіри до людей.

Отже, агресивна поведінка особистості є результатом складної взаємодії соціальних і біологічних факторів, дія яких корегується конкретними відносинами, ситуацією, в яку вона потрапляє. Тому завданням психологів є вчасна діагностика та корекція агресивних проявів в поведінці особистості з метою їх упередження, та зниження рівня агресивності у взаємодії з оточуючими.

Література:

1. Бандура А. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений / А. Бандура, Р. Уолтерс ; пер. с англ. Ю. Брянцева, Б. Красовского. – М. : Апрель Пресс, ЭКСМО – Пресс, 2000. – 512 с.
2. Басс А. Психология агрессии / А. Басс // Вопросы психологии. – 1967. – № 3. – С. 60–67.
3. Берковиц Л. Агрессия : причины, последствия и контроль / Л. Берковиц. – Спб. : Прайм-Еврознак, 2002. – 512 с.
4. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ридардсон. – Спб. : Изд-во Питер, 1999. – 352 с.
5. Дроздов О.Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості: навч. посібн. / О. Ю. Дроздов, М.А. Скок. – Чернігів, 2000. – 156 с.